

ALPICAT
DESAPAREGUT

SISCO BUIRA GATIUS / FONS LAURAMORELL ROURE I SISCO BUIRA GATIUS

Anna Gilart - Fabià Corretgé

ALPICAT

DESAPAREGUT

 efadós®

Ajuntament d'Alpicat

INSTITUT
ESTUDIS
ILERDENCS

Diputació de Lleida
La força dels municipis

ALPICAT DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2026

© dels textos: Anna Gilart Hernández i Fabià Corretgé Blasi

© del pròleg: Llorenç Capdevila Roure

© de les fotografies: diversos autors

© de la col·lecció: Editorial Efadós

© de l'edició: Editorial Efadós i Ajuntament d'Alpicat

Editorial Efadós

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 936 731 212
efados@efados.cat
www.efados.cat

Ajuntament d'Alpicat

Plaça de l'Església, 4
25110 Alpicat (Lleida)
Telèfon 973 736 006
ajuntament@alpicat.cat
www.alpicat.cat

Hi col·labora:

Institut d'Estudis Ilerdencs - Diputació de Lleida

Idea original i disseny:

Editorial Efadós

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la coberta:

Ramon Gatius Serés / Fons Paquita i Teresina Gatius Plana

Acrònims:

IEI (Institut d'Estudis Ilerdencs - Diputació de Lleida)

ISBN 979-13-87658-50-2

DL B-2396-2026

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

SOTA L'ASFALT I EL CIMENT

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

PASSEJANT PELS RECORDS

Pàg. 13

EL NUCLI ANTIC

ORÍGENS D'UNA VILA MEDIEVAL

Pàg. 87

LA PRIMERA EXPANSIÓ

EL CREIXEMENT SOCIAL I ECONÒMIC

Pàg. 139

EL TERME, UN PAISATGE EN TRANSFORMACIÓ

ENTRE LA TERRA I EL FORMIGÓ

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

SOTA L'ASFALT I EL CIMENT

Llorenç Capdevila Roure, professor i escriptor

Els qui em coneixen saben que, tot i que fa més de trenta anys que estic empadronat al Bages, en el fons no m'he mogut mai d'Alpicat. Quan no hi soc físicament (la família i els amics m'hi mantenen ben lligat), sovint m'hi passejo a través de la ficció d'alguna de les meves novel·les, la trama de les quals de vegades transita per un poble anomenat «Vilanova del Tossal», que té molt en comú amb el poble que em va veure créixer. La literatura, doncs, ha contribuït a mantenir-me vinculat a la pàtria de la meva infantesa i joventut: als carrers, a les places, als cafès, als bancals de fruiters i a les serres..., als espais on tornaria si mai hagués de tornar a algun lloc.

El poble que apareix a les fotografies d'aquest llibre té més de cinquanta anys i s'assembla al decorat on ens vam fer grans els de la meva generació. Alpicat ha canviat molt en les darreres dècades i no té gran cosa a veure amb el de la nostra joventut. Parafraçant el títol, podríem dir que «Alpicat ha desaparegut dues vegades»: la primera, quan als anys seixanta i setanta la prosperitat lligada a la fruita dolça va permetre modernitzar-ne i polir-ne la fesomia; la segona, quan, amb l'esclat immobiliari dels anys noranta, i gràcies a la proximitat de Lleida, van anar apareixent rengleres de cases adossades, amb els corresponents habitants, i es va convertir en un dels pobles amb més pes demogràfic del Segrià.

La versió d'Alpicat que trobareu en aquest *Alpicat desaparegut* és la primera, la més antiga, la que ha quedat doblement enterrada sota l'asfalt i el ciment, i, per tant, la més valuosa de recuperar a través de les imatges. Un document imprescindible per saber d'on venim.

L'Anna i el Fabià han fet una feina extraordinària de recuperació i d'endrega, han remenat arxius, han trucat a moltes portes i han furetejat al fons d'una infinitat de caps de sabates plenes de fotografies que moltes padrines, per sort, encara guarden. Els alpicatins de sempre trobarem en aquest llibre imatges que ens transportaran a espais arraconats al fons de la nostra memòria o de la dels nostres pares i padrins. Els nous alpicatins, i també els alpicatins més joves, descobriran els orígens i l'aspecte que va tenir en una altra època el poble avui esplendorós, d'amples avingudes, carrers ordenats i generoses zones verdes que els ha acollit.

AUTORIA DESCONEGUDA / FONTS ANTONIO ESCUER PORTA

Introducció

PASSEJANT PELS RECORDS

Anna Gilart Hernández i Fabià Corretgé Blasi, historiadors

Imaginem-nos caminant pels carrers polsosos d'un Alpicat de fa cent anys: les cases baixes, de toves, pedres i canyissos, els camps de cereals que s'estenen fins a l'horitzó, el cadiraire al mig del carrer, un carro estacionat a la plaça, infants jugant vora els pallers, una cursa de rucs en plena Festa Major, mil i una processons... Són escenes que avui podem reviuire gràcies a la memòria silenciosa de les fotografies.

En aquells temps, molt pocs alpicatins tenien una càmera fotogràfica, i cada instant capturat s'ha convertit en un petit tresor per a nosaltres. Després arribaren els anys foscos de la guerra i el llarg silenci de la postguerra. No fou fins als anys cinquanta i seixanta que

les llars es van omplir d'imatges en blanc i negre. Avui, en canvi, la fotografia és a tot arreu i la vida mateixa es converteix en una successió d'imatges compartides.

A diferència d'altres pobles, Alpicat no disposa de col·leccions postals, ni de visites de fotògrafs itinerants, ni de grans monuments que despertessin l'interès d'erudits i d'estudiosos. Ha estat gràcies a la generositat de molts convilatans, que ens han obert els seus àlbums i capses de sabates plenes de records, que hem pogut reviuire vells instants, plens d'emoció, i donar vida a aquest llibre. I què fotografiaven aleshores? Sobretot els grans moments personals que esdevenien celebracions col·lectives: bodes, batejos, festes majors i tot el calendari litúrgic, en què els alpicatins es posaven els millors vestits de

AUTORIA DESCONEGUDA / FONS LLUISA VERGÉ GILART

EL CAMP

Una construcció efímera, símbol d'un temps passat, d'una economia desapareguda, d'una quotidianitat que fou, durant segles, el sosteniment d'Alpicat. Un senzill taller il·lustra el profund canvi que ha viscut el camp alpicatí els darrers cinquanta anys, en què ha deixat enrere tota una cultura material, social, etnològica i econòmica.

LA VILA

A falta d'altres entreteniments, el passeig domini- cal per qualsevol camí del terme era la gran diversió dels dies de festa per a la gent d'Alpicat. Aquell era també el moment idoni per fer alguna fotografia amb les poques màquines de retratar que hi havia. I sempre, de fons, la presència constant i vigilant de la silueta de l'església.

RAMON GATIUS SERÉS / FONS PAQUITA I TERESINA GATIUS PLANA

gala per mirar l'objectiu. Però també hi ha imatges espontànies, de feina o de carrer, preses sense pensar-s'ho, que conserven un valor autèntic i peculiar i que, sense filtres, ens mostren una realitat crua i punyent.

El recorregut que proposem s'articula en tres capítols: el primer, amb el nucli antic com a protagonista, origen i testimoni dels primers temps del poble. El segon capítol el dediquem a les zones de la primera expansió, vinculades al creixement econòmic i social dels segles XVIII i XIX. El tercer apartat ens convida a descobrir els indrets perifèrics del terme, que, mitjançant panoràmiques i escenes de la vida quotidiana, reflecteixen l'evolució del paisatge al llarg dels anys.

Cada fotografia és un pont amb el passat, una peça d'un trencaclosques que ens interpel·la: com és que un po-

ble humil, agrícola i en recessió va saber transformar-se en un dels més pròspers de la demarcació de Lleida?

Aquest recull d'imatges és també una manera de preservar i transmetre, amb estima i orgull, la nostra memòria col·lectiva. Gràcies a aquests testimonis en paper, senzills però d'un gran valor patrimonial, podem explicar, apreciar, imaginar i, sobretot, valorar cada racó d'aquest poble.

Més enllà d'una mirada al passat, aquest llibre vol ser un reconeixement a tots els alpicatins i les alpicatines que, amb la seva feina i perseverança, van contribuir al progrés d'Alpicat. Deixeu que les imatges us acompanyin i descobriu un Alpicat desaparegut. Observeu-ne els detalls, identifiqueu-ne els espais i, sobretot, gaudiu del nostre passat.

PEPITA MOR VENTURA / FONTS ASSUMPCIÓ I BLANCA MOR CABASES

EL NUCLI ANTIC

Orígens d'una vila medieval

L'origen d'Alpicat és incert, però cal situar-lo a l'edat mitjana. El nom del nostre poble apareix ja a finals del segle XII en alguns documents, tot i que no serà fins a finals del segle XIII quan es fundarà el nucli que avui coneixem. Aquest nou poble, anomenat «Vilanova d'Alpicat», va néixer vinculat a la ciutat de Lleida, dins del seu terme municipal, i era considerat un carrer i una parròquia més de la ciutat. L'objectiu d'aquest nou assentament era controlar les terres de pastura dels voltants i la important activitat ramadera que s'hi desenvolupava. El nou assentament es construï a dalt d'un tossal, on s'alçaren les primeres cases, que formaren el carrer del Centre, d'estructura tancada i amb una clara funció defensiva. Durant els primers segles, el poble quedava limitat a la part alta del tossal i no fou fins al segle XVII i, sobretot, al segle XVIII, que s'estengué amb la creació de nous carrers al nucli antic, amb un clar protagonisme del carrer Major, on es va reedificar l'església i es bastiren les residències de les famílies més benestants, i també l'Ajuntament i els primers comerços. La unió d'aquests dos carrers formà petits carrers perpendiculars (la Bassa, la Riba, la Raval) que van acabar formant la primera trama urbana.

AUTORIA DESCONEGUDA / FONTS JOAN VILA GUÀRDIA

AUTORIA DESCONEGUDA / FONTS JOAN VILA GUÀRDIA

JOAN MATEU ROURE / FONTS FAMILIA MATEU I ROURE

EL CARRER DEL CENTRE

A finals del segle XIII es va fundar Alpicat com una vilanova vinculada a la Paeria de Lleida. El poble es va formar dalt del tossal que dibuixa la nostra silueta i el carrer del Centre va ser, durant segles, l'únic eix urbanitzat. És un carrer estret, clos i sense edificis importants. Amb els anys, la vida es va anar traslla-

dant cap a altres carrers però aquest va mantenir el seu protagonisme. La imatge de dalt és del 1946; la de l'esquerra, del 1956, i la del mig, del 1965, en què veiem una família anant a batejar un nadó, en braços d'Elvira Ibars Cases, llevadora des del 1930, que solia portar els infants fins a l'església.